

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED**

**SÚČASNÁ JAZYKOVÁ SITUÁCIA SLOVÁKOV V
RUMUNSKU**

Bakalárska práca

Študijný program: INSJb

Školiace pracovisko: Katedra slovenského jazyka

Konzultant: PhDr. Marcel Oľšiak

Nitra 2010

Ana Coniaric

Obsah

Úvod.....	4
1. Historický vývin Slovákov v Rumunsku.....	5
1.1 Vývin osídlenia do druhej svetovej vojny.....	5
1.1.1 Slovenské osídlenie v župách Bihar a Sălaj.....	5
1.1.2 Slovenské osídlenie v župách Arad a Timiș.....	7
1.2 Vývin osídlenia po druhej svetovej vojne.....	8
2. Školský a právny systém menšín v Rumunsku.....	9
2.1 História Slovenského školstva v Rumunsku.....	9
2.2 Slovenské školstvo v Rumunsku po roku 1989.....	11
2.3 Právny systém.....	14
3. Súčasná jazyková situácia Slovákov v Rumunsku.....	15
3.1 Ovládanie jazyka.....	15
3.2 Nárečie a jazyk v bihorskej oblasti.....	18
3.2.1 Podobnosť s hornooravským nárečím.....	19
3.2.2 Podobnosť so západoslovenským a východoslovenským nárečím	21
3.2.3 Podobnosť s hornotrenčianskym nárečím.....	24
4. Tvaroslovie.....	25
4.1 Tvorenie podstatných mien.....	25
4.2 Tvorenie prídavných mien.....	26
4.2.1 Prídavné mená odvodené od podstatných mien.....	26
4.2.2 Prídavné mená odvodené od sloviess	27
4.3 Zámena.....	27
4.4 Tvorenie sloviess.....	28
4.4.1 Slovesá odvodené od podstatných mien.....	28
4.4.2 Slovesá odvodené od prídavných mien.....	28
4.4.3 Slovesá odvodené od citosloviess.....	28
4.4.4 Slovesá s jednou predponou.....	29
4.5 Tvorenie prísloviess.....	30
4.5.1 Príslovky miesta.....	30

4.5.2 Príslovky času.....	30
4.5.3 Príslovky spôsobu.....	31
4.5.4 Príslovky miery.....	31
4.6 Tvorenie predložiek.....	31
4.7 Ukážka prejavu.....	32
Záver.....	33
Použitá literatúra.....	35
Prílohy.....	37

Úvod

Jazyk je jedným z najdôležitejších znakov národa. V modernej dobe sa rozširujú kontakty medzi obyvateľstvom a zblížujú sa aj životné zaujmi ľudí. Preto sa mení aj tradičné teritoriálne nárečie. Slovenské nárečia Slovákov v Rumunsku sa však zachovali až dodnes. Vzdialenosť od centra (vzťahujem sa tu na dedinku Gemelčička) a určitá izolácia spôsobuje, že tieto nárečia, ktoré si Slováci priniesli počas kolonizácie do Rumunska sa zachovali až dodnes.

Prvotným impulzom pre náš záujem o Slovákov v Rumunsku bol pôvod z tejto krajiny, ale aj snaha bližšie sa zoznámiť s históriou a najmä pôvod tohto špecifického nárečia.

Cieľom našej práce je zachytiť charakteristiku vývoja súčasného stavu slovenskej menšiny v Rumunsku. Pri histórii a školskom a právnom systéme sa zameriame najmä na bihorskú oblasť a v menšej miere aj aradsko-banatskej oblasti. Pokúsime sa priblížiť vznik slovenského menšinového školstva v Rumunsku a fungovanie.

Pri jazykovom systéme sa zameriame len na dedinku Gemelčička, priblížime ovládanie jazyka slovenskou menšinou v Rumunsku, preberanie slov z iných jazykov. Pokúsime sa vysvetliť pôvod tohto nárečia, z ktorých Slovenských krajov konkrétne pochádzajú. Poukážeme na zhody a nezhody v týchto nárečiach a najmä to z ktorého slovenského regiónu pochádzajú niektoré slová.

Ďalej sa pokúsime zobrazit' aj gramatickú stránku slovenského jazyka, ktorý používajú Slováci v Rumunsku a tak isto sa pokúsime priniesť jazykový prejav tamojších obyvateľov a stručne charakterizovať tento prejav.

Pri písaní tejto práce použijeme metódu študovania odbornej literatúry, ale využívame najmä vlastné nárečové poznatky. V tejto dedinke žije naša rodina. Preto nám je toto nárečie blízke a tiež ho používame v komunikácii s rodinou.

1. HISTORICKÝ VÝVIN SLOVÁKOV V RUMUNSKU

Slovenské osídlenie na území dnešného Rumunska vzniklo v niekoľko od seba vzdialených a odlišných regiónoch. Ako dve najdôležitejšie oblasti, v ktorých si slovenské osídlenie zachovalo nepretržitú kontinuitu až do dnešnej doby, môžeme označiť oblasť župy Arad a Timiș a oblasť župy Bihor a Sălaj. Slováci sa okrem týchto oblastí usadili aj v ďalších regiónoch Rumunska a to predovšetkým v župách Satu Mare, Maramureș, Caraș-Severin, Suceava, Bukovina. Tu, ale v dôsledku zložitého historického vývoja slovenské osídlenia takmer zanikli.

Najväčšia vlna slovenskej kolonizácie sa uskutočnila približne od polovice 18. storočia do polovice 19. storočia. Všetky spomínané oblasti boli súčasťou habsburskej monarchie.

Oblasti obývané Slovákmi sa stali súčasťou Rumunska až po prvej svetovej vojne a to v dôsledku rozpadu Rakusko-Uhorska a pripojenie Sedmohradska a Bukoviny k Rumunskému kráľovstvu.

Kolonizácia jednotlivých oblastí prebehla nezávisle od seba a migrácia mala charakter viacerých samostatných prúdov, tým sa vytvorili viac menej kompaktné ostrovy slovenského osídlenia, medzi ktorými dochádzalo prinajmenšom do medzivojnového obdobia len k sporadickým stretnutiam. Vývoj v jednotlivých oblastiach bol pomerne rozdielny.

1.1 Vývin osídlenia do druhej svetovej vojny

1.1.1 Slovenské osídlenie v župách Bihor a Sălaj

Slovenské osídlenie v župách Bihor a Sălaj je sústredené predovšetkým v oblasti pohoria Plopiș (Munții Plopișului) s pomerne nepriaznivými prírodnými podmienkami. Host'om cestovateľského poradu „*Jak to vidí*“ bol redaktor a moderátor Českého rozhlasu 2-Praha Jiří Mottl, ktorý návštevu Rumunska, konkrétne návšteva dedinky Gemelčička (Făget) okomentoval takto:

„Jan Křelina, moderátor

Takže nepřístupná krajina, je to nahoře v kopcích?

Jiří Mottl, redaktor

Nepřístupná. Z pohledu horala to úplně nahoře v kopcích není, výškově tuším

nějakých 700, 800 metrů nad mořem, ale je pravda, že ty cesty jsou hodně nespravované, než se tam vyškrábete autem, tak to trvá, takže spíš je tam hodně serpentín, zatáčky.

Jan, Křelina moderátor

Takové Valašsko řekněme?

Jiří Mottl, redaktor

Takové Valašsko. “

(Přepis cestovatelského pořadu: Jak to vidí (Rumunsko) 2009 [online] Dostupné na http://www.rozhlas.cz/jaktovidi/prepisy/_zprava/628534)

Základ slovenského ostrova vznikol primárnou kolonizáciou z oblasti dnešného Slovenska približne v rokoch 1790 až 1835. Slovákov tu v troch vlnách usadili miestny majitelia pozemkov v snahe hospodársky využiť svoje zatiaľ neobývané pozemky. Podľa doby a iniciátora osídlenia môžeme rozlíšiť tri fázy primárnej kolonizácie.

Tab. 1. Fáza slovenskej primárnej kolonizácie v župách Bihar a Sălaj

Fáza	Majiteľ pozemku	Čas príchodu	Osídlené lokality
1. vlna	Knieža Barany	Okolo roku 1790	Bodonoš (<i>Budoï</i>), Varzaľ (<i>Vărzari</i>), Boromlak (<i>Borumlaca</i>)
2. vlna	Knieža Bánffy	Asi 1811-1820	Gemelčička (<i>Făget</i>), Židareň (<i>Valea Târnei</i>), Nová Huta (<i>Șinteu</i>)
3. vlna	Knieža Batthyányi	Okolo roku 1830	Stará Huta (<i>Huta Voivozi</i>), Sočet (<i>Socet</i>)

(Urban, 2005, s. 99-103)

Dediny založené počas druhej a tretej vlny, teda Gemelčička (*Făget*), Židareň (*Valea Târnei*), Nová Huta (*Șinteu*), Stará Huta (*Huta Voivozi*), Sočet (*Socet*) vznikly na „vrchoch“, tak sa tu totiž označuje najvyššie časti pohoria Plopiș, kde Slováci vytvorili veľmi zaujímavé osídlenie. Dediny majú kopaničiarsky charakter, jednotlivé lokality majú veľkú rozlohu, najväčšia z nich Gemelčička sa rozkladá približne na ploche 47 km². Často sa hovorí, že dedina má väčšiu rozlohu než Bukurešť.

Hlavnou úlohou slovenských osadníkov bola ťažba dreva v tamojších lesoch.

Hospodárska činnosť bola zameraná na výrobu skla v sklárni na Novej Huti. Drevo slúžilo jednak ako palivo v sklárni a taktiež sa z popola bukového dreva získavala salajka potrebná pri výrobe skla. Aj dnes sa najstaršia časť Gemelčički vola Salajka.

Ako o tom píše aj G. Benedek: „*Matriky zomrelých napísane v rokoch 1838-1879 na fare Šinteu (do Šinteu patrili aj Socet, Huta Voivozi, Valea Tirnei a Făget) často spomínajú rodnú obec alebo stolicu, v ktorej sa príslušný zomretý narodil. Tieto údaje sú mimoriadne cenné pre určenie kolonizačných stredísk na Slovensku. Väčšina obcí spomenutých v matrikách leží na Orave a na rozhraní Gemerskej, Novohradskej a Zvolenskej stolice.*“ (Benedek, 1983, s.13).

Pri sekundárnej kolonizácii bola väčšina lokalít osídlená len menším počtom kolonistov a preto došlo k asimilácii. Tak ostala slovenská komunita v bihorskej oblasti pomerne koncentrovaná. Najväčšia koncentrácia Slovákov vznikla v hornatých častiach („*na vrchoch*“) kde sa k pôvodným dedinám pridali aj menšie dediny napríklad Šarany (Șerani). O výrazne reprodukčnom chovaní „*vrcharov*“ svedčí aj fakt, že v roku 1930 sa z desiatich najväčších slovenských lokalít päť nachádzalo priamo na „*vrchoch*“ .

„*Druhé najväčšie jadro slovenského osídlení vzniklo pod „vrchy“ , kolem lokalit Bodonoš (Budoi) a zahrnovalo slové osady Nový Šastelek (Sacalasău Nou), Varzal' (Vărzari), Boromlak (Borumlaca), Fogaš (Foglaș) a Čerpotok (Valea Cerului)*“ . (Daniel, 2009, s. 26).

V medzivojnovom období sa zintenzívnili vzťahy medzi Slovákami zo Slovenska a Slovákami z Bihoru. Takisto po rozpade Rakúsko-Uhorska sa prehĺbili kontakty aj medzi Slovákami z Bihoru a Slovákami zo žup Arad a Timiș.

1.1.2 Slovenské osídlenie v župách Arad a Timiș

Slovenská kolonizácia v župách Arad a Timiș (aradsko-banatská oblasť) je jednou z posledných etáp slovenského osídľovania Dolnej zeme (budú sem zahrnutí len Slováci z žúp Arad a Timiș). „*Téměř dvě stě let trvající proces můžeme stručně a velmi zjednodušeně popsat jako postupné stěhování slovenského obyvatel'stva z přelidněných severouherských stolic do pustých oblasti jižních Uher, jehož prvotním impulzem bylo vyhnání Turkov z této oblasti na počátku 18. století.*“ (Daniel, 2009, s. 29).

Opustené roviny nekolonizovali len Slováci, ale aj veľké množstvo Maďarov, Nemcov, Srbov a Rumunov, čo znamenalo, že novo osídlené lokality mali veľmi pestré etnické zloženie. Vo väčšine prípadov Slováci nezakladali nové obce, ale sťahovali sa do už vytvorených. Ani jedna lokalita v tejto oblasti nebola čisto slovenská, ale vždy tam boli aj iné národnosti a tak to ostalo aj do dnes.

Dominantné postavenie medzi slovenskými komunitami v aradsko-banatskej oblasti, respektíve v celom Rumunsku zaujímal a dodnes zaujíma Nadlak (Nădlac). Je mestom v ktorom slovenské obyvateľstvo tvorilo a tvorí najpočetnejšiu skupinu obyvateľov s celej aradsko-banatskej oblasti. Z tohto dôvodu je Nadlak centrum slovenskej menšiny v Rumunsku.

1.2 Vývin osídlenia po druhej svetovej vojne

Ďalšia veľká vlna migrácie bihorských Slovákov, ktorej príčinou boli ekonomické dôvody, prebehla od šesťdesiatych rokov 20. storočia. Hlavnou oblasťou sa stalo predovšetkým mesto Oradea so svojimi priemyselnými závodmi a mesto Alešd' (Aleșd), kde Slováci našli prácu v tej dobe hlavne v cementárni, dnes už pracujú v rôznych odvetviach. V menšej miere prebehlo i sťahovanie do nižšie položených lokalít, príkladom je vznik slovenského osídlenia v lokalite Madaras (Mădăras).

V súčasnosti takmer polovica slovenského obyvateľstva v Rumunsku sídli len v piatich obciach (a k nim patriace dedinky). Ide o mesto Nadlak v aradsko-banatskej oblasti a ďalej obce Popešť (v tejto obci žije málo Slovákov, ale v dedinkách, ktoré patria pod túto obec žije veľa Slovákov), Nová Huta, Siplak a Plopiș v bihorskej oblasti (viď. obrázok v prílohe 1.).

Výrazný zlom v populačnom vývoji nastal v dvadsiatich rokoch 20. storočia, keď v období 1992 – 2002 došlo k zásadnému poklesu obyvateľstva. Po zmene režimu v roku 1989 sa masovým javom stal odchod za prácou do zahraničia, z pochopiteľných dôvodov predovšetkým na Slovensko, dnes už aj do iných krajín Európskej Únie.

„O počte Slovákov z Rumunska na Slovensku neexistujú žiadne oficiálne údaje, ale rozsah této migrácie nám může přiblížit' situace v obci Nová Huta (Șinteu). Podľa oficiálných výsledků sčítání ľudu v roce 2002 na Novej Huti žilo 1264 obyvateľ. Reálně zde ale podle odhadů pobývá len 700 osôb, což znamená, že téměř polovina oficiálných obyvateľ obce trvalo či dlhodobě žije na Slovensku.“ (Daniel, 2009, s. 49), alebo v iných krajinách.

Podobná situácia, ako vieme z vlastnej skúsenosti, je aj v dedinke Gemelčička, kde väčšinou muži a mladí odchádzajú za prácou buď na Slovensko, do Rakúska a do Nemecka.

2 ŠKOLSKÝ A PRÁVNÝ SYSTÉM MENŠÍN V RUMUNSKU

V tejto kapitole priblížime predovšetkým školský a právny systém v oblasti Bihor a Sălaj a aradsko-banatskej oblasti, ostatne oblasti budú spomínané len minimálne. V bihorskej oblasti bolo šírenie vzdelávania kvôli mnohým príčinám a spomalené.

2.1 História slovenského školstva v Rumunsku

Môžeme sledovať pomerne výrazne rozdiely medzi školstvom v aradsko-banatskej oblasti a školstvom v oblasti Bihor a Sălaj.

V bihorskej oblasti bolo šírenie vzdelanosti veľmi ťažké. Základ slovenskej školskej siete bol v tejto oblasti dokončený až na konci 19. storočia, ale jej kapacitné možnosti boli nedostačujúce, čo spoločne so zapojením detí do pracovného procesu spôsobilo nízku dochádzku do školy.

Rudolf Urban, ktorý v slovenských dedinách v župách Bihor a Sălaj pôsobil na začiatku tridsiatych rokov 20. storočia, uvádza, že: *„len 27% školou povinných detí navštevovalo školu aj to nepravidelne. Najhoršia situácia bola v lokalite Gemelčička (Făgetu), kde žilo 325 detí v školskom veku, ale reálne z nich do školy chodilo len 60. Naopak v obci Nadlak v aradsko-banatskej oblasti, kde v tom istom čase úroveň školskej dochádzky dosahovala až 90%. Výsledkom bola obrovská negramotnosť u bihorských Slovákov.“* (Urban, 2005. s. 125).

Veľký význam pre slovenské školstvo v Rumunsku mala československo-rumunská dohoda z roku 1936 a taktiež dohoda z roku 1938. Na ich základe mohla byť po schválení rumunským ministerstvom školstva v lokalite s početnou slovenskou menšinou, kde žilo aspoň 30 školou povinných detí, zriadená škola s vyučovacím jazykom danej národnostnej menšiny.

Prvým krokom pre zlepšenie vzdelanosti v bihorskej oblasti bolo vybudovanie dvanástich nových školských budov, ich stavbu financovala československá vláda. *„Z dôvodu kritického nedostatku kvalifikovaných učiteľů pôsobilo na slovenských školách veľké množství vyslaných učitelů z Československa... Medzi nimi bol aj Rudolf Dočolomanský, otec herca Michala Dočolomanského.“* (Daniel, 2009, s. 65).

Po druhej Viedenskej arbitráži pripadli slovenské školy v bihorskej oblasti a v župe Satu Mare pod maďarskú správu. Učítelia vyslaní z Československa boli nútení opustiť oblasť, časť z nich odišla na Slovensko a časť do slovenských škôl, ktoré zostali na území Rumunska. Na ich miesto prišli okrem iných aj maďarskí učítelia, ktorí ovládali slovenský jazyk. Na väčšine bihorských škôl bolo zavedené až do konca vojny vyučovanie v maďarčine.

Problémy zasiahli slovenské školstvo následkom povojnových udalostí. Problémom bol opäť nedostatok kvalifikovaných pedagógov, ktorý bol spôsobený predovšetkým odchodom vyslaných učiteľov späť do Československa.

Problém s nedostatkom učiteľov v bihorskej oblasti bol riešený vyslaním nekvalifikovaných nadšencov z aradsko-banadskej oblasti, predovšetkým z Nadlaku. *„Definitivně měla problém s nedostatkem kvalifikovaných učitelů vyřešit střední škola, která byla založena v Nadlaku 22. listopadu 1945. Nejdříve se jednalo o Československé štátní gymnázium (Gimnaziul de Stat Cehoslovac), které bylo v roku 1948 transformováno na střední Slovensku pedagogickou školu (Școala Pedagogică Slovacă), jejímž hlavním úkolem bylo vychovávat chybějící učitele pro znovuobnovené školy. V letech 1948 až 1959 došlo k více než zdvojnásobení počtu slovenských menšinových školských zařízení a navýšil se i počet žáků a studentů.“* (Daniel, 2009, s. 66-67).

Rumunský komunistický režim v priebehu 70. a 80. rokov 20. storočia sa vyostroval. Bol nacionalistický zameraný, čo sa premietlo i do menšinového školstva a ich fungovanie bolo skomplikované obmedzujúcou štátnou politikou.

2.2 Slovenské školstvo v Rumunsku po roku 1989

Tab.2 Školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín v Rumunsku rok 2005/2006

Vyučovací jazyk	Školské jednotky	Žiaci a študenti
maďarský	1403	179 415
nemecký	243	18 486
slovenský	27	1 052
srbský	31	718
ukrajinský	16	671
chorvátsky	6	139
český	3	82
bulharský	1	20
spolu	1 730	200 583

(Sarau, - Timar a kol. 2006, s.68-69).

V porevolučnej eufórii po zmene režimu v roku 1989 došlo k zakladaniu radu slovenských škôl a už v roku 1995 fungovalo 42 škôl s vyučovacím jazykom slovenským. Väčšinu novo vzniknutých školských zariadení tvorili školy I. – VI., ktoré bolo veľmi jednoducho založiť. Podľa vládneho rozhodnutia pre ich vznik postačovala žiadosť rodičov aspoň štyroch detí v zodpovednom školskom veku.

Sieť týchto škôl nebola príliš stabilná a väčšina z nich postupom času, kvôli nedostatku žiakov, zanikla.

„V školskom roku 2006/2007 fungovalo v Rumunsku desať slovenských škôl I. – IV.

Jednalo sa predovšetkým o malotriedky a väčšina z nich sa nachádzala v bihorskej oblasti na „vrchoch“.“ (Daniel, 2009, s. 70)

Bolo ich preto viac aby sa mohli všetky deti dostať do školy vzhľadom k tomu, že tieto dedinky sú roztrúsené po kopcoch a jednotlivé domy sú od seba tiež veľmi vzdialené. V zime tu je väčšinou veľký sneh a deti musia ísť aj niekoľko kilometrov do školy peši. Preto je lepšie keď je viac škôl aj keď niektoré sú len s triedami I. – IV.

Slovenská menšina je jediná, okrem maďarskej a nemeckej menšiny, ktorá má v súčasnosti v Rumunsku dve školské zariadenia lyceálneho typu. Nadlacké Lýceum Jozefa Gregora Tajovského má viac než päťdesiatročnú tradíciu. V roku 1995 k nemu pribudlo druhé, ktoré bolo založené v lokalite Bodonoš (Budoii) v bihorskej oblasti. Obe

inštitúcie majú veľký význam pre slovenské menšinové školstvo v Rumunsku. Ich existencia umožňuje príslušníkom slovenskej menšiny zložiť maturitné skúšky vo svojom materinskom jazyku a ďalej ich žiaci a študenti tvoria vo všetkých stupňoch od materskej školy až po XII. ročník viac ako polovicu žiakov a študentov navštevujúcich školy s vyučovacím jazykom slovenským.

Slovenská menšina využíva i možnosť štúdia slovenčiny ako nepovinného predmetu na školách s vyučovaním v rumunčine. *„V školskom roku 2005/2006 sa slovenčina vyučovala na piatych školách a študovalo ju 189 žiakov a študentov.“*

(Sarau, - Timar a kol. 2006, s. 77).

Školy s vyučovacím jazykom slovenským môžu byť organizované tromi spôsobmi:

1. Samostatné školy s vlastným riaditeľom, čo je prípad:
 - lýceum v Bodonoši
 - osemročná škola na Šaranach
 - osemročná škola na Novej Huti
2. Niektoré školské zariadenia, predovšetkým lyceálneho typu, majú skupinu s vyučovacím jazykom rumunským a skupinu s vyučovacím jazykom menšiny. Oficiálne tvoria jeden objekt so spoločným majetkom a vedením. Zákomom je však zaručená účasť menšiny na vedení školy väčšinou tak, že zástupca riaditeľa je z menšinovej skupiny. Pri slovenských školách je to prípad nadlackého lýcea: - Lýceum Jozefa Gregora Tajovského
3. Poslednú možnosť predstavuje napríklad škola v lokalite Gemelčička, ktorá patrí pod rumunskú školu v obci Plopiš. Materské školy a školy I. – IV. tvoria súčasť jedného školského zariadenia.

Za slovenské školstvo zodpovedá štátny tajomník na Ministerstve školstva v Bukurešti. Z dôvodu koncentrácie väčšiny slovenských škôl v bihorskej oblasti bola v roku 2005 zriadená funkcia inšpektora pre slovenské školy so sídlom v Oradei, ktorý zodpovedá za fungovanie škôl v župách Bihor, Sălaj a Satu Mare.

„V školskom roku 2006/2007 pôsobili na slovenských školách 104 učitelia:

- 15 v materských školách a na prvom stupni,
- 27 na druhom stupni,
- 62 na lyceálnom stupni.“

(Sarau, - Timar a kol. 2006, s.78).

Prípravu nových učiteľov pre predškolský stupeň a pre školy I. - IV. zaisťuje nadlacké lýceum, kde je podľa potreby vždy otváraný nový pedagogický ročník. Učitelia pre vyššie

stupne študujú na vysokých školách v Rumunsku najmä v Oradei a po roku 1989 už aj na Slovensku.

V roku 1990 vznikla dohoda na základe ktorej slovenské ministerstvo školstva zaisťuje štipendia študentom ktorí sa rozhodli študovať na slovenských vysokých školách. *„Ministerstvo školstva Slovenskej republiky bude venovať zvýšenú pozornosť príslušníkom slovenskej národnosti žijúcim v Rumunsku. Na tento účel slovenská zmluvná strana:*

- a) *udeľí každoročne v súlade so schváleným postupom pre poskytovanie štipendií vlády Slovenskej republiky štipendiá uchádzačom, rumunským občanom slovenskej národnosti, na vysokoškolské štúdium v Slovenskej republike.“*

(http://www.minedu.sk/data/USERDATA/MSPolupraca/MZaD/Rumunsko_2007_R.pdf)

Na základe dohody sú tiež uskutočňované metodické a poznávacie kurzy pre slovenských učiteľov z Rumunska. Tieto kurzy pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa uskutočňujú v Banskej Bystrici v Metodickom centre Univerzity Mateja Bela.

Táto dohoda obsahovala aj to, že na požiadanie rumunskej strany, môžu na slovenských školách učiť aj učители vyslaní so Slovenskej republiky: *„Ministerstvo školstva Slovenskej republiky vyšle na požiadanie rumunskej strany a podľa svojich finančných možností najviac 4 učiteľov slovenského jazyka a literatúry alebo ďalších všeobecno-vzdelávacích predmetov na základné školy a stredné školy s vyučovacím jazykom slovenským v Rumunsku.“*

(http://www.minedu.sk/data/USERDATA/MSPolupraca/MZaD/Rumunsko_2007_R.pdf).

V súčasnosti pôsobia v Rumunsku traja vyslaní učители a to:

- na škole I. – VIII. v Gemelčičke Mgr. Vladimír Dolinay
- na škole I. – VIII. v Novej Huti Mgr. Juraj Cigáň
- na lýceu v Bodonoši Mgr. Jarmila Zavadilová

Na menšinových školách s vyučovacím jazykom slovenským sa všetky predmety, okrem rumunčiny a vo vyšších ročníkoch aj zemepis a dejepis Rumunska, vyučujú po slovensky. Učebné plány a osnovy pre slovenské školy vytvára Ministerstvo školstva v Rumunsku. Pre slovenský jazyk vytvára osobitný učebný plán, ktorý však je podobný rumunským osnovám.

2.3 Právny systém

Jedinou organizáciou slovenskej menšiny v Rumunsku, ktorá zastupuje nielen slovenskú, ale aj českú menšinu vo vzťahu k rumunským orgánom, je Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku (DZSČR).

Bol založený v roku 1990, sídli v Nadlaku. Hlavným dôvodom vzniku zväzu bola ochrana práv slovenskej a českej menšiny. Z tohto dôvodu je členstvo viazané na národnosť a riadne členstvo vo zväze je obmedzené len na rumunských občanov slovenskej alebo českej národnosti. Základnou organizačnou jednotkou zväzu je miestna organizácia, ktorá môže byť založená z iniciatívy záujemcov v akejkoľvek lokalite v Rumunsku, podmienkou pre vznik je členstvo v DZSČR najmenej piatich obyvateľov danej lokality.

„Řízení svazu na celostátní úrovni zajišťuje v současnosti 83 členný koordinací výbor a 11 členné předsednictvo na čele s předsedou DZSČR.“ (Daniel, 2009, s. 51).

Predstavitelia zväzu sú volení raz za štyri roky na celoštátnom zväzovom zjazde.

Vzhľadom na spoločnú organizáciu majú Slováci a Česi v Rumunsku jedného poslanca v rumunskom parlamente – p. Adriana Merku, obyvateľa slovenskej obce Čerpotok v župe Bihor a zároveň predsedu DZSČR.

Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku zabezpečuje prepravu študentov z Novej Huti, Starej Huti a Gemelčičky na lýceum do Bodonoša. Ďalej organizuje rôzne stretnutia a slávnosti.

3. SÚČASNÁ JAZYKOVÁ SITUÁCIA SLOVÁKOV V RUMUNSKU

Slovenská menšina v Rumunsku si svoj materinský jazyk zachovala po dlhé roky a aj dnes je pomerne na vysokej úrovni. Túto myšlienku potvrdzuje aj J. Daniel, ktorý uvádza: „Slovenský jazyk si dodnes zachoval své postavení, stále plní funkci hlavního komunikačního jazyka při vzájemném kontaktu příslušníků slovenské komunity a představuje nejvýznamnější sebeidentifikační znak národní příslušnosti rumunských Slováků. O významu slovenského jazyka pro národní povědomí bihorských Slováků svědčí i fakt, že při dotazníkovém šetření byly výsledky odpovědí na otázku o důležitosti slovenského jazyka v životě respondentů téměř stoprocentně totožné s odpověďmi na důležitost slovenské národnosti.“ (Daniel, 2009, s. 83).

3.1 Ovládanie jazyka

Väčšina príslušníkov slovenskej menšiny ovláda tak slovenský ako i rumunský jazyk. Mladšia generácia ovláda rumunský jazyk lepšie než staršia generácia a to z toho dôvodu, že častejšie prichádza do kontaktu z osobami rumunskej národnosti. Chodia častejšie do mesta, ale aj preto, že menšinové školy sa skvalitnili, školstvo je na tom lepšie ako to bolo pred vojnou a aj po vojne. Rodičia svoje deti posielajú do školy, už nie len na základnú, ale po vzniku Teoretického lýcea Jozefa Kozáčka v Bodonoši, väčšina žiakov odchádza študovať práve tam. Dnes nie len na toto lýceum, ale aj na rumunské školy.

Staršia generácia to malá trochu ťažšie. Školstvo nebolo na takej úrovni ako je dnes, neboli kvalifikovaní učitelia alebo nebol žiaden učiteľ. Mnohí museli pracovať na poli a tak na školu nebol čas.

Slovenský jazyk sa deti učia už odmala, je tomu tak aj dnes. Rumunský jazyk sa začínajú učiť až v škole. Toto potvrdzuje aj prieskum J. Daniela: „U rumunštiny vyšlo celkové hodnotení o niečo lépe než v případě slovenského jazyka a projevíly se zde výraznější rozdíly mezi jednotlivými věkovými skupinami. Podle očekávání svoji úroveň rumunštiny nejlépe hodnotila nejmladší věková skupina a naopak nejhůře dopadli nejstarší

respondenti. Téměř všichni dotazovaní (97%) se slovenský jazyk naučili doma ještě před příchodem do školy, což znamená, že pro osvojení slovenského jazyka má zásadní význam výchova v rodině.....od narození se dítě učí slovenský jazyk a až později si začne osvojovat rumunštinu (81% dotázaných).“ (Daniel, 2009, s. 84).

Slovenčinu, v spisovnejšej podobe, sa deti učia najmä v škole, ktorá má veľký vplyv na osvojenie slovenčiny najmä pravopis, ktorý sa môžu naučiť len v škole.

Dôležitú úlohu v tomto prípade zohrávajú aj slovenské knihy a masmédiá. Do kontaktu s slovenskými knihami sa deti dostávajú najmä v škole a staršia generácia má možnosť požičať si knihy z fary (v Gemelčičke) kde je vybudovaná menšia knižnica. Je to väčšinou len náboženská literatúra, ale občas sa nájde aj iná literatúra. Pre mladšiu generáciu sú to väčšinou rozprávkové knihy. Táto malá knižnica vznikla zásluhou pána farára Martina Rolníka a sestier sv. Kríža, ktorí tieto knihy prinášajú väčšinou zo Slovenska.

Z médií má najväčší vplyv televízia. Niektorí Slováci v Rumunsku sledujú najmä televíziu Markízu, JOJ, STV1. Na rumunských staniciach sledujú len správy a počasie a inak pravidelne pozerajú slovenské stanice väčšinou sú to filmy, telenovely, zábavné relácie občas aj správy a počasie. J. Daniel píše: *„Příjem analogového signálu slovenských televízí je v bihorské oblasti poměrně bezproblémový a až překvapivě kvalitní. Z údajů a map pokrytí signálu, které mi velmi ochotně poskytla Ing. Ivana Holíčková ze Slovenské televízie, vyplývá, že do oblasti dosahuje signál z vysílače Košice-Dubník a že příjem signálu je ovlivněn přírodními podmínkami, protože jedna z mála oblastí v Rumunsku, které mají radiovou viditelnost na tento vysílač, je právě pohoří Plopiš, kde se nachází slovenské osídlení.“ (Daniel, 2009, s. 85).*

Takže práve prostredníctvom slovenskej televízie sa tam udržiava kontakt so súčasnou slovenčinou.

Medzi sebou sa tamojší Slováci rozprávajú len po slovenský a to vždy aj keď sa stretávajú medzi rumunskými obyvateľmi, toto sa však týka len slovenskej menšiny žijúcej v horskej oblasti, teda najmä obyvateľov z Gemelčičky, Novej Huty, Starej Huty, Židareň, Šarany. Dôvod je ten, že v týchto dedinách žijú len Slováci a teda neprichádzajú do kontaktu s rumunskými obyvateľmi tak často ako je to v iných oblastiach. Mladí ľudia sa medzi sebou rozprávajú po slovenský, ale má na nich vplyv aj rumunčina a to, že častejšie prichádzajú do kontaktu z rumunčinou.

Jednotlivé cudzie jazyky mali na vývine slovenskej lexiky rozmanitý podiel a aj slová, ktoré sa dostávali do slovenčiny mali rozdielne cesty.

Prostredníctvom priamych medzi jazykových kontaktov dostali sa do slovenčiny najmä slová z: latinčiny, nemčiny, maďarčiny, ale aj z turečtiny, francúzštiny a i.

Tieto prevzaté slová, ktoré sa už dnes na Slovensku nepoužívajú tak často sa u Slovákov v Rumunsku zachovali až do dnes a používajú sa v každodennej komunikácii (prednášky PhDr. Vrlikovej). Sú to napríklad slová:

- z latinčiny: apoštol, kostol, kaľich, advent;
- z nemčiny: fajka, fajčiť, farba, farár, fašangy, fľaša, frajer, hak, richtar, špital', furman, štrinfle (ponožky), frištik (raňajky);
- z maďarčiny: čižmy, dereš, gazda, guláš, chir, kefa, korheľ, pagač, hurky, baganče, gambi (pery), paprikaš;
- z turečtiny: klobuk, dohan, kefa, byčak (malý vysúvací nožík), findža (šálka), bosorka;
- z francúzštiny: miňister, salutovať, luster, peľerina (pršiplášť);
- počas valašskej kolonizácie vznikli slová ako: brinza, cap, carok, fujara, koliba, grapa, orač;
- z rumunčiny prevzali Slováci v Rumunsku veľa slov:

muštar (horčica), gligan (diviak), pošeta (kabelka), pasta (pero), plasa (taška), punga (igelitka), giveta (umivadlo), sapun (mydlo), priza (zásuvka), pigľajs, (žehlička), šampila (razitko), štempeľ (kolok), štrikov (sveter), karapeľ alebo umbrela (dáždnik), majov (tielko), mašiny (zápalky), mašina (auto).

Pri niektorých mladých sa pomalý vytráca záujem o slovenčinu, po slovenský rozumejú, ale nemajú záujem hovoriť slovensky. Sú to väčšinou tí, ktorí majú známych a priateľov väčšinou rumunskej národnosti.

Mnohí Slováci v Rumunsku by niektorým slovám, ktoré sa dnes používajú na slovenskú, nerozumeli, napríklad keby sme použili slová ako: sofistikovaný, masmédiá, derby, rizling, informačná technológia, marketing a i., pretože sa s týmito slovami nestretávajú, aspoň staršia generácia určite nie, tí mladší možno len niektorí. Podobné by to však bolo keby nám na návšteve v Rumunsku hovorili slová ako: muštar, karapeľ, majov, pigľajs, štrimfle, majov, punga, plasa, pasta a i., pretože je jednoznačné, že na Slovensku sa s týmito slovami bežne nestretávajú.

3.2 Nárečie a jazyk v bihorskej oblasti

Nárečia, ktoré sa vytvorili pred takmer dvoma storočiami zo slovenského jazykového prostredia, ponúkajú údaje pre staršie vývinové fázy príslušných nárečí na Slovensku.

V odlúčenosti od slovenského národa a v inom jazykovom obklúčení rôznorodé nárečia, prinesené do Bihoru, sa vytvárali osobitnou cestou a splynuli do jazykových útvarov, ktoré sa odlišujú od nárečí na Slovensku.

Súčasný stav slovenských nárečí v župách Bihor a Sălaj svedčí o tom, že slovenské obyvateľstvo tohto kraja pochádza z rozličných oblastí Slovenska podobne o tom píše aj G. Benedek: „*v hľadání lepšej obživy skoro z každej stolice Slovenska sa vystáhovali na juh „osirelé deti“ materskej zeme. Boli to ľudia z týchto stolíc: Trenčianska, Nitrianska, Bratislavská, Tekovská, Turčianska, Oravská, Liptovská, Zvolenská, Hontianska, Novohradská, Gemerská, Spišská, Šarišská, Zemplínska a Abovská.*“

(Benedek, 1983, s.10).

Tieto nárečia podľahli vzájomnému ovplyvňovaniu, pomiešali sa a dali vznik takým nárečiam, ktoré sa len ťažko stotožňujú z dnešnými nárečiami na Slovensku.

„*Do stolíc Bihor a Sălaj prišli Slováci nie len zo stredného, ale aj zo západného a východného Slovenska, a to z horného Trenčína a zo severnej polovice Šariša. Cieľ kolonizácie hornatých oblastí tak v Maďarsku ako aj v Rumunsku bol jeden: zabezpečiť pracovné sily a zúžitkovať lesné bohatstvo....takým spôsobom sa na utváraní spomenutých nárečí v Maďarsku a v Rumunsku zúčastnili nárečia západoslovenského a východoslovenského typu, okrem iných hornotrenčianske a šarišské nárečie.*“ (Benedek, 1983, s. 20).

Rôzne nárečia v Bihore sa nepomiešali rovnako v každej obci. Pravdepodobne nadobudlo prevahu to nárečie, ktorým hovorila väčšina obyvateľstva. Na utváranie neustáleného protikladného stavu nárečí prispelo to, že:

1. Po usídlení v Bihore dostávalo miešané nárečie rozličné formy, čulý styk medzi bihorskými obcami, ako vydaj, sťahovanie sa rodín z hornatých miest do úrodných dolín boli príčinou ďalšieho miešania.
2. V mnohých prípadoch sa obyvateľstvo určitej oblasti na Slovensku dostalo do Bihoru nepriamo. Najprv sa presťahovalo do iného slovenského nárečového prostredia a až potom do Bihoru „*z hornej Oravy do obcí Šoltýska, Ďubákovo, Lom, Drábsko, Sihly a Kusuče v západnom Gemeri.*“ (Benedek, 1983, s. 20).

3. V tej istej obci sa usadili Slováci, ktorí prišli z rozličných oblastí Slovenska.

3.2.1 Podobnosť s hornooravským nárečím

Ak porovnáme nárečie v bihorskej oblasti s nárečiami na Slovensku, je nápadná ich podobnosť s hornooravskými nárečiami. Je pravda, že „*mnohé z týchto osobitostí sa vyskytujú okrem hornej Oravy aj inde na Slovensku, napr. na západnom Slovensku (najmä v nárečiach okolia Kysúc), na východnom Slovensku a prípadne aj na strednom Slovensku... pri lokalizácii však prichádza do úvahy práve hornooravské nárečie.*“

(Benedek, 1983, s. 158). Nachádzame tu znaky napríklad:

- obmedzený výskyt dvojhlasok: bely, černy, pesek, mesac, mešať, kora, koň, uhľa, sľepka, mľeko;
- ia v slovách staviať, zarabiať;
- ia namiesto ä: piať, miaso;
- e namiesto a: čekať, kričeť, sňach;
- zakončenie N množného č. mužského rodu na: ľud'a, rodiča, brať'a;
- D množného č. ženského rodu: ženom, dušom;
- G a D jednotného č. zámen: keho, kemu, teho, temu, čeho, čemu;
- príslovky: keľo teľo;
- infinitív typu: vid'eť, ved'eť, rozumeť;
- minulý čas typu: spadnul;
- minulý čas sloviess ist' v podobe išel;

V uvedenej tabuľkách sú slová, ktoré sa u Slovákov v Rumunsku bežne používajú, zamerali sme sa na dedinku Gemelčička. V prípade stredoslovenských nárečí prevláda oravské nárečie, ale na Gemelčičku prenikli v menšej miere aj liptovské, gemerské hornonitrianske a zvolenské nárečie. Porovnali sme slová v slovníku a vybrali sme len tie, ktoré sa zhodujú so slovami používanými v Gemelčičke.

Tab.2. Porovnanie nárečia stredoslovenského a nárečia v Gemelčičke (Rumunsko).

Nárečie oravské, stredoslovenský región	Gemelčička	Význam slova
bajúz	baúz	fúz
bachnuť	buchnuť	udrieť

aktofka	aktofka	aktovka
bačiť	bačiť	pamätať
bagandže	baganče	topánky
bahurina	bahurina	močarina
baluchať	balušiť	nahovárať
barzkde	barsde	hocikde
bzikať	bzikať	splašiť sa
cedielko	cedilko	sitko
ciment	ciment	cement
cinkulár	čirkula	okružná pila
clivota	clivota	samota
čmudiť	čmudiť, čadiť	dymiť
daromnica	daromnica, podaromky	zbytočnosť, zbytočne
dooškuľať	dooškuľať, pooškuľovať	doodierať
drichmať	drichmať, drchmať	spať
drug	drug	drevená tyč
fašangi	fašangi	fašiangy
fíjok	fíjok	zásuvka v stole
fľaki	fľaki	škvrný
foršňa	foršňa	doska
frištík	frištík	raňajky
frumbie	frombie	popruhy na ruksaku, taške
fuják	fujak	fujavica
gacoper	gacoper	netopier
gambi	gambi	pery
gater	gater	píla
gríbbik	gríbbik	hríbbik
grisa	hrubi gris (ryža) drobni gris (krupica)	krupica
hamuvať	hamovať	brzdiť
hej	hej	jej
hen	hen alebo hentam	až tam
hurky	hurki	jaternice

husentrágle	husondragi	traky
chrbet	chrbet	chrbat
kľocky	kľocki, kľoki	narúbane drevo
korman	korman	riadidla bicykle
merinda	merinda	desiata, jedlo
nehať	nehať	nechať
oringľa	oringľa	náušnica
pigľovať	pigľovať	žehliť
pleka	pľeka	dojči
rajbač	rajbadlo	strúhadlo
rína	rina	odkvapový žľab
studeno	studeno	huspenina
šanovať	šanovať	šetriť
šaragľa	šaragľe	nosič bicykla
šrob	šrob, šrobik	skrutka
štrimfle	štrinffle	ponožky
babérki	seno	seno
beza	orgonove drevo	orgován
cúdiť	osevať	osievať

Zdroj: <http://slovník.dovrecka.sk/narecov-slovník/stredne-slovensko/strana-1> (s.1-20)

3.2.2 Podobnosť so západoslovenským a východoslovenským nárečím

Sú to znaky ktoré sa nevyskytujú v stredoslovenských nárečiach, napríklad:

- príslovky: ve, ze, prez;
- e za o v slove: potem;
- záporné podoby: ňeňi som, ňeňi si;

U západoslovenských nárečí prevláda najmä záhorské nárečie a nitrianske, u východoslovenských je to jednoznačne šarišské nárečie zriedka aj abovské.

Tab.3. Porovnanie západoslovenského nárečia a jazyka v Gemelčičke.

Nárečie záhorské, západoslovenský región	Gemelčička	Význam slov
banovať	banovať	ľutovať
čumjet'	čumet'	pozerať
čuť	čuť	počuť
eroplan	ereplan, hereplan	lietadlo
friško	friško	rýchlo
gulať	guľať	kotúľať
helma	helma	prilba
kl'ajbas	kl'ajbas	ceruza
merkovať	merkovať	dávať pozor
ocet	ocet	ocot
pigľajs	pigľajs	žehlička
pokrovec	pokrovec (deka)	koberec
poléfka	poľefka	polievka
šanovať	šanovať, ušanovať	ušetriť
šteker	šteker	elektrická zásuvka
zaušnice	zaušnice	náušnice
biuko	belko	bielko
cisknuť	t'isnuť	tlačiť

Tab.4. Porovnanie východoslovenského nárečia a jazyk v Gemelčičke.

Nárečie šarišské, východoslovenský región	Gemelčička	Význam slov
aňimuk	aňimuk	ticho
bakuľa	bakuľa	palica
banujú	banuju	ľutujú
baracky	baracki	marhule
brud	brud	špina
cuker	cuker	cukor
čački	čački	ozdoby
divan	divaň	posteľ

fľinta	fľinta	puška
frištik	frištik	raňajky
fudament	fudament	základ
graca	graca	motyka
gradi	gradi	stupne
grib	grib	hríb
hojno	hojno, hojňe	veľa
honbalka	honbalka, honbačka	hojdačka
keľo	keľo	koľko
keruľ	keruľ (lesník)	stražca
koštovať	koštovať, okoštovať	chutnať
ľabdaj	ľabdaj	trep, kecaj
lačny	lačni	hladný
nahuckac	nahuckať	poštváť (psa)
naraz	naraz	zrazu
nazad	nazat	naspäť
ňe	ňe	nie
odmek	odmek, odmjak	topenie sa snehu
odpust	odpust	náboženská púť
ofera	ofera	obetovanie, dar
pešo	pešo	peši
petruška	petruška	petržlen
pisanka	pisanka	zošit
pismo	pismo	list
pľac	pľac	trhovisko
šlajer	šlajer	závoj
bodnička	masnička	nádoba na mútenie masla
bogil'ar	puligar	peňaženka
britvanka	pekarňa	plech – pekáč na pečenie chleba
čapafka	čľaptaňina	škaredé počasie
čirac	čarovať	meniť, vymieňať
do vás	ku vám	k vám

duluje	žduluje	snorí
--------	---------	-------

Zdroj: <http://slovník.dovrecka.sk/narecov-slovník/stredne-slovensko/strana-1> (s.1-103)

3.2.3 Podobnosť s hornotrenčianskym nárečím

Pri riešení pôvodu nárečí podľa G. Benedeka treba brať do úvahy predovšetkým kysucké nárečie a nárečie okolia Žiliny s ktorými má Bihor pomerne mnoho spoločného „väčšina týchto znakov sa vyskytuje aj inde, napr. na hornej Orave, ale zo zreteľom na to, že určité prvky charakteristické pre túto oblasť možno vysvetliť len zo západného Slovenska, pri užšej lokalizácii treba brať do úvahy práve hornotrenčianske nárečia.“ (Benedek, 1983, s.160).

Na Gemelčičku však z hornotrenčianskej oblasti preniklo len veľmi málo slov .

Tab.5. Porovnanie hornotrenčianskeho nárečia a nárečia v Gemelčičke.

Trenčianske nárečie, západoslovenský región	Gemelčička	Význam slov
kasna	kasňa	skriňa
krumple	krumpl'e	zemiaky
báčac	bečeť	kričať
drúk	druk	hrubá palica

Zdroj: <http://slovník.dovrecka.sk/narecov-slovník/stredne-slovensko/strana-1>

4. TVAROSLOVIE

4.1 Tvorenie podstatných mien

1. Mená obyvateľov obcí sa tvoria od podstatných mien príponami ako to uvádza aj Benedek (1983, s. 64):
 - an: Bodonoš – Bodonošan, Gemelčička- Gemelčičan, Fodaš – Fogašan, Nová Huta – Novohuťan, Stará Huta – Starohuťan, Čerpotok – Čerpotočan;
 - čan: Židarka – Židarčan, Varzaľ – Varzaľčan, Šarany – Šarančan;

2. Názvy vecí sa tvoria od podstatných a prídavných mien a sloviac príponami:
 - ok/ek: chladek, napiatek, nadpiatek, piatek, štvrtek, porvazek, prst'enek, zarobek, stolek;
 - ňik/ňík: chodňik, mraveňčík, travňik;
 - ovňik: mjadovňik;
 - ec: hrniec, jarec, plačiňec, pokrovec;
 - ic: lavic, polic;
 - ka: paľenka, podperka, pokrifka, rozprafka;
 - ica: praženica, slivovica;
 - ina: chrptovina, podbrušina, d'ateľina;
 - ko: belko, kvetko, d'ecko;

3. Názvy deja sa tvoria od sloviac príponami:
 - ačka: obaračka, zabijačka;
 - anka: zabijanka, vikrucanka;
 - ia/-a, - ie/-e: dojeňa, koseňa, hnojeňa, kopaňa, mlat'eňa, oraňa, pisaňa, vareňa, hoľeňe;

4. Zdrobneniny sa tvoria od podstatných mien príponami:
 - ík/-ík: červik, ftáčik, dažďík, chl'evik, kotlík;
 - ťik/-ťek: kušťik, vršťek;
 - čik: hrnčík;
 - ok/ek: klasek, kusek, ľistek, batožek, brežek, družek, ftáček, kraček, jareček, korenek, kusek, patiček, vršek;

- iček: chľebíček, chľeviček;
- ec: chpavec, žrebec;
- ka: d'ed'inka, hlafka, hrstka, kapurka, mašinka, pampuška, pecka, sekerka, šňurka;
- ička: dešťička, hvezdička, ihlička, jedlička, kapsička, mamička, poľička;
- ečka: šatečka, hrstečka, korčeka;
- ko: dlatko, drefko, krid'elko, mračenko;
- ečko: kvetečko, perečko, slnečko, srd'ečko, zrnečko.

4.2 Tvorenie prídavných mien

4.2.1 Prídavné mená odvodené od podstatných mien

G. Benedek (1983, s. 91-93) ich delí na viacej skupín:

1. Prídavné mená, ktoré pomenujú vonkajšie alebo vnútorné vlastnosti osôb alebo vecí, tvoria sa príponami:
 - -ni/ní: hrešni, chudobní, masni, mocni, pobožni, smiadni, zimní, zlosni;
 - -avi/aví: d'eravi, mrchavi/-í, sopľaví, brudni, štrbaví;
 - -ati/atí: hrbatí, pľaskati;
 - -ľiví: šťastľivi;
2. Privlastňovacie prídavné mená, ktoré označujú, že niečo patrí jednotlivcovi alebo kolektívu. Tvoria sa príponami:
 - -ov: bratov, sinov, šfagrov;
 - -aci/aci od zvieracích podstatných mien: jahňace miaso, kozace mľeko, mačace mrafčeňa, sľepaci, sľepčace vajco;
 - -skí/ski od osobných a zvieracích podstatných mien: konskí, krafsi.
3. Prídavné mená, ktoré vyjadrujú pôvod z látky, alebo označujú vzťah vecí k tomu, čo označuje základné podstatné meno. Tvoria sa príponami:
 - -oví/ovi: bazovi, čerešňoví, deskovi plot, fazuľovi, jarmokovi d'eň, slifkoví lekvár, vápnovi, ťehlovi, vínovi sud;
 - -ni/ní: kameni, kapusni list, muční, žitni;
 - -ení/eni: drevení, ofseni, slamení, škleňení pohar (borkan s rumunčiny).

4. Prídavné mená, ktoré vyjadrujú priestorové alebo časové vlastnosti. Tvorí sa príponami:

- -ní/-ni/-ňi: poľni mak, stredni, rani, večerni;
- -ši: večerši;
- -ajši: domajši, raňajši;
- -ušní: zimušní kabát;

4.2.2 Prídavné mená odvodené od slovík

Podľa pôvodu jednotlivé prídavné mená tejto skupiny predstavujú partičné slová.

Tvorí sa príponami:

- -ni/ní: šmikní, zunovaní;
- -eni/ení: vyštrbení, zbesnení pes;
- -tí/ti: opití, srdíti, ustati, zemreti;
- -aví/iví: štígl'aví, št'egliví;
- -ľaví/i: št'ipľavi;
- -enski: kupenski chľeb, kupenska slanina, kupensé šišky (paprika).

4.3 Záměna

Záměna sa delí na určité a neurčité.

Určité záměna sú:

- Osobné: ja, ti, seba, mi, vi, on, ona, ono, oňi;
- Privlastňovacie: moj, tvoj, svoj, náš, váš, jeho, jej, jejich;
- Určovacie: ten, sam, šecek, žaden, takí, každi, istí, ini;
- Opytovacie: hdo, gdo, čo, čí, kerí, jakí;

Neurčité záměna sa tvoria od opytovacích záměna pomocou častíc

- da-: dahdo, dačo, dakeri, dajaki;
- bar-, barz-: barhdo, barkeri, barjaki, barzhdo, barzjaki;
- voľa-: voľagdo, voľajaki;
- hoc-/hodz-: hockeri, hodzdo, hodzjaki;
- d'e-: d'egdo, d'ehdo, d'ejaki, d'ečo;
- kade-: kadejaki, kadečo;

- (f)šeli-: fšelijaki, šelijaki;
- ňe-: ňekto, ňejaki;
- -si: gdosi, hdosi, kerisi, jakisi;
- -sik: gdosik, hdosik, jaksik;

Ako uvádza aj Benedek „*pri vykaní a spomínaní rodičov a starších ľudí sa však častejšie vyskytuje zámeno 3. osoby oňi.*“ (Benedek, 1983, s. 101).

4.4 Tvorenie slovíes

„*Podľa pôvodu môžu byť slovesa neodvodené a odvodené. Odvodené slovesá sa tvoria od podstatných mien, prídavných mien, citosloviec a od slovíes.*“

(Benedek, 1983, s. 113-116).

4.4.1 Slovesá odvodené od podstatných mien

Slovesá odvodené od podstatných mien patria k rôznym vzorom:

- spevať, večerať, mešať, hrabať, zberať;
- rozumeť, vedieť;
- d'obať, d'ubať, kašľať, pamiatáť;
- harvankovať, poludňovať, posmechovať;
- ciganiť, hrešiť, kosiť, oťeliť sa, piľiť, posteliť, postiť, prasiť sa, služiť, soľiť, sudiť, svetiť, sviaťiť, vozitť, zvoňiť;
- misľeť, spl'esneť, kričeť.

4.4.2 Slovesá odvodené od prídavných mien

Tvoria sa tieto slovesá:

- skisnuť, usknuť, visknuť, zhľupnuť;
- beľiť, sušiť, naplňiť;
- čerňeť, červeňeť, šed'iveť, tučňeť, zeleňeť.

4.4.3 Slovesá odvodené od citosloviec

Od citosloviec sa tvoria tieto slovesá:

- brngat', buchar', fňukat', fukat', grgat', gagat', grofkat', kotkodakat';
- rehotat', žumrat';
- fučet', chrčet', hučet', jojčat';

4.4.4 Slovesá s jednou predponou

Od sloviess nedokonavého vidu sa odvodzujú slovesa dokonavého vidu pomocou predpôn:

- do-: doňest', dovest', dolamat', dozret', došikovat', dorasnuť';
- na-: nahňevat' sa, nachovat', naľakat', naklast', naňest', navľest', nabrat', nakľepat', nasipať, naľat', nasolit', narichtovat';
- o-: okopať, oškubať, otrast', odrať, oviazať, ocediť, ochoret', opaliť';
- ob-/op-: opčistiť', obrezat';
- od-/ot-: odmrznuť, odlomiť, odrezat', odnosiť, odvl'est', odvezt', otkrojiť';
- ode-: odehnať, odeslať';
- po-: poďakovat', poprosiť, posolit', potlust', pominuť, porezat', posipať, poviazať, pohľedať, pomerat', pouťerať, povolať';
- pod-/pot-: potkurit', potpalit', podstrčiť';
- pode-: podepret';
- pre-: prehodiť, prehrešiť, prevariť, prespať, prerubať, presipať, prebudiť, precediť', predať, prevest', preorať, prestret';
- pri-: privesť, priviazať, privolať';
- roz-: rozrezat', rozpiľiť, rozmerať, rosipať, rozbantovat';
- z-/s-: zmutiť, zlomiť, zhrešiť, zviť, zhinuť, zvl'est', zorať, zmerať, sťiskat', strast', sťest', skisnuť, spadnuť, skončiť, stučňeť';
- u-: upest', upľest', utlust', uzret', uviazať, usknuť, uvariť';
- v-/f-: fsipať, fľahnúť';
- vo-/ve-: vepchať';
- vi-: vizdravet' sa, viudiť, vymlatiť, viľat', viťat', visipať, virubať, vihinuť, vizerat', vimerat', viuťerať';
- za-: zaňest', zavest', zametať, zapchať, zaďakovat', zahrešiť, zarezat', zahinuť, zaudiť';
- zo-/ze-: zemľeť, zemret', zežrat', zehnať, zebrať, zet'at'.

4.5 Tvorenie prísloviiek

Príslovky sa tvoria od prídavných mien, podstatných mien, prísloviiek a od čísloviiek.

1. Od prídavných mien sa tvoria príslovky príponami:
 - -e: dobre, pekne, pozd'e, sta'e, spokojne, sviatočne, radosne;
 - -o: d'aleko, davno, dlho, friško, prasto, pešo, nisko;
 - -i od prídavných mien zakončených na -skí/ -ski. Tieto príslovky sa používajú s predložkou po alebo bez nej: po slovenski, po rumunski. Niektoré príslovky predstavujú predložkové pády: doprava, napravo, sprava, na'avo, z'ava, odavna, znovu;
2. Od podstatných mien sa tvoria príslovky viacerými spôsobmi:
 - niektoré príslovky sú svojím pôvodom holé pády podstatných mien: dnu, kusek, domu, rano, behem, križem, celkom;
 - veľký počet prísloviiek predstavuje predložkové pády podstatných mien: zdomu, odvrchu, zozatku, zezatku, donuka, povrchu, napol'i, spo'a, predpoludňim, fčas, dopo'a;
3. Od prísloviiek sa tvoria príslovky pomocou predložiek: zdola, zafčiom, napozajtri, dodola, zavlanskim, doteraz, vevdne, zadarmo, dovedna;
4. Niektoré príslovky sa tvoria od čísloviiek: prvi krat', najprv, prv;

4.5.1 Príslovky miesta

Príslovky miesta ukazujú na miesto:

- na ktorom sa dej odohráva: tu, sem, ba'de, nig'de, fša'de, da'de, navrchu, donuka, vnuka, von;
- miesto kade dej prechádza: sta'dial', tusta'de, stusta'del', otal'to, zd'aleka;
- kde alebo pokiaľ dej smeruje: aš potal', aš tam potal', preč, d'aleko, napred, spretku, popretku, zespotku;
- miesto ako východisko deja: zdola, odzdola, napravo, sprava, na'avo, z'ava, zozatku;

4.5.2 Príslovky času

„Príslovky času ukazujú na čas, v priebehu ktorého sa dej koná, od ktorého dej trvá alebo do ktorého smeruje.“ (Benedek, 1983, s. 137-139).

V Gemelčičke sú rozšírené tieto príslovky času:

- kedi, ftedi, odkedi, dokedi, kedisikaj, dakedi, otedi, dotedi, inokedi, ňigdaj, zateľ, počim, čim, ždicki, vždickaj;
- napoledňa, odpoledňa, popoledňi, dopedňa, predpoludňim, davno, odavna, zateľ, pokaľ, najprf, nasamprvej, nasamskorej, odznova, pozd'e, zafčasu, hñed', hñeska, napozajtri, fčeraaj, zafčerim, vlašni, zavlanskim, doteras, zasej, zas, zrazu, toťkaj, minule;

4.5.3 Príslovky spôsobu

Príslovky spôsobu vyjadrujú spôsob slovesného deja. V tejto oblasti sú to príslovky:

- tak, takto, inak, barjak, ňijak, hocijak, ak, jak, jako, jakokoľvek, jaksik, všel'ijako;
- slabo, strmo, richlo, friško, pešo, pekne, pomali, pomalički, dozaista, pošepki, naňič, odrazu, osve, nevedomki, poťichučki;

4.5.4 Príslovky miery

Príslovky miery vyjadrujú mieru deja, ktorú dej dosahuje:

- keľo, teľo;
- veľmo, celkom, ľedva, ľem, trošku, kušť'ik, kušť'iček;

4.6 Predložky

Predložky delíme na:

- prvotné: cez, do gu, k, na, nad, o, od, po, pod, pre, pred, prez, s, so, v, ve, ze, za;
- druhotné: spod, popri, poza, spoza, dolu, hore kolo, medzi, podľa, proti, naproti, oproti, ponad, popod;
- vlastne: vo, ve, gu, ku, zo, ze, od, pred, po;
- nevlastné: konča, niže, sboku, sponiže, mimo.

V nižšie uvedených ukázkach si môžeme všimnúť, že slovenská menšina v Gemelčičke nedodržiava kvantitu slov napr.: suche seno, takich kopkoch, dookola teho, kusek viače.

Naopak dodržiava sa výslovnosť d', t', ň, ľ napr.: veľka, d'e, ňeda, d'eň, podľa, prevrať'it', ňeňi, seňik, id'e, vid'eť, gu koreňi a i.

4.7 Ukážka prejavu

Zber sena

Keď je trava už veľka tak ju pokosime, to kosime aj celi deň . Dakedi sa kosilo len s kosami. Prišlo viacej chlapoch a kosili. Teras už máme aj kosačku, tak už nekosiť chlapi iba tam d'že sa ňeda kosiť s kosačku.

No potom keď je už skosene tak nahame aj d'že dva sušiť, podľa toho jaki je čas, ešte to ideme aj prevrátiť nak sa to suši aj z druhého boku keď je veľmi husta trava, ale keď ňeňi husta tak ho netreba ani prevracať. Keď je suche seno tak ho pohrabeme do takich kopkoch mi temu vravime že petrence. Potom te petrence povozime domu a davame seno do seňika, ale keď už je seňik plni tak robime kopu. To zabijeme do zemi taki veľki kol a ukladame seno dookola teho kola. Jeden človek to utlača a druhi mu podava seno na tu kopu.

Keď je kopa hotova tak na vrch uviazeme prevesi, aby seno nebral veter.

Agnesa Šul'anová, Gemelčička.

Ako sadíme krumpľe

Najskor vivotime hnoj tam d'že chceme sadíť, potom ho rostraseme a sadíme. Sadíme tak, že vioreme s pluhem brazdu potom tam sadíme krumpľe a zaoreme ich. Keď je to už šecko zasadene tak sa to id'že braniť. Potom keď už vichod'ja krumpľe a už je vid'et' take šoriki tak to ideme pokopať, aby nezarastali do travi. Keď už su krumpľe take kusek viače tak ich ideme ohrňať. To im tak gu koreňi prihrňujeme hlinu.

V jeseňi potom už kopeme pekne veľke krumpľe. Kopeme ich do košíkoch to ich už aj preberame. Te ker esu pekne veľke davame osve to su do zed'ēja a na predaj. Take sredne to su sad'arki te sa budu na jar zas sadíť. Te najmenše to davame sviňom. Potom ich ze košíkoch sipeme do vrecoch a vozime domu. Doma ich sipeme do jami alebo do pivňici aby v zime nezamrzli.

Margeta Peniac, Gemelčička

Záver

Slovenská menšina v Rumunsku si aj napriek pomerne malému počtu, dokázala udržať svoj materinský jazyk a čo sa najmä dedinky Gemelčička týka, nepodľahla asimilácii.

Keďže táto dedina je od iných miest vzdialená, Slováci si tu udržali svoj jazyk. V tejto dedine je minimálny (asi 5-10) počet obyvateľov rumunskej národnosti. Nepreniká sem teda rumunčina v takej miere, ako to je v iných dedinách, a tak sa po dlhé roky zachoval slovenský jazyk.

V prvej kapitole sme priblížili históriu a proces osídlenia oblasti Bihor a Salaj. Malé skupiny kolonistov sa rýchlo asimilovali. Tieto malé skupiny, založili početne komunity, ktoré však rýchlo zanikli. Naopak početnejšími skupinami slovenských kolonistov sa zabezpečilo jednoduchšie zachovanie identity.

Svoju národnostnú stálosť poukázalo kompaktné osídlenie v Nadlaku a celistvá slovenská oblasť vytvorená v Bihore. Veľmi dôležitým prostriedkom uchovania identity bolo aj to, že manželstva sa uzatvárali len medzi Slovákmi. Tomuto veľmi dopomáha aj sledovanie slovenskej televízie. Obyvatelia dediny si aj takýmto spôsobom môžu udržať slovenský jazyk a samozrejme takto im pribúdajú a dostávajú sa do ich prejavu nové spisovné slová.

V druhej kapitole sme spracovali školský a právny systém, začiatky a vznik nových škôl.

Za pozitívne pokladáme to, že na škole učí vyslaný učiteľ zo Slovenskej republiky, čím sa zabezpečuje lepšia kvalita vzdelávania detí v slovenskom jazyku najmä v pravopise. Z osobnej skúsenosti vieme, že po príchode Mgr. Juraja Cigáňa na lýceum do Bodonoša sa naša slovenčina zlepšila. Začala nás viac zaujímať literatúra a samozrejme sa zlepšil aj náš pravopis. Vieme, že podobným spôsobom to funguje aj u iných žiakov a študentov. Záleží len na tom, aby učiteľ podával učivo takou formou, aby ho žiaci pochopili a mali pocit, že je potrebné zdokonaľovať svoj jazyk.

Taktiež sme priblížili vznik a fungovanie Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku.

Cieľ, ktorý sme si v úvode kládli priniesol odpovede na naše, a možno nie len naše, otázky, ktoré sme si často kládli. Odkiaľ pochádzajú všetky tie slová ako: bakuľa, gradi, pigľajs a iné., ktoré sme ako deti počuli a používali? V spisovnej slovenčine tieto slová nenachádzame. Pri skúmaní pôvodu týchto slov sme zistila, že tieto slová, ktoré slovenská

menšina v Rumunsku používa prišli spolu so Slovákami počas kolonizácie. Používali ich na Slovensku a až dodnes si ich zachovali.

Nárečie, ktoré používajú svedčí o tom, že na Gemelčičku prišli Slováci z východoslovenského regiónu najmä zo Šariša, zo stredoslovenského regiónu najmä z Oravy a zo západoslovenského regiónu najmä zo Záhoria. Tieto nárečia sa u nich prejavujú v najväčšom množstve. To znamená, že prišli z rozličných regiónoch a v Rumunsku sa usadili v tej istej oblasti a z každého nárečia si zachovali slová. Tuto tému sme spracovali v tretej kapitole.

Vo štvrtej kapitole sme sa pokúsili priblížiť gramatickú stránku používania slov, tvorenie podstatných mien, prídavných mien, zámen, sloviac, prísloviac a predložiac. Priniesli sme aj ukážku jazykového prejavu slovenskej menšiny v Gemelčičke.

Použili sme metódu štúdia odbornej literatúry a využili sme naše osobné poznatky s tohto kraja, pretože táto oblasť nám je veľmi blízka.

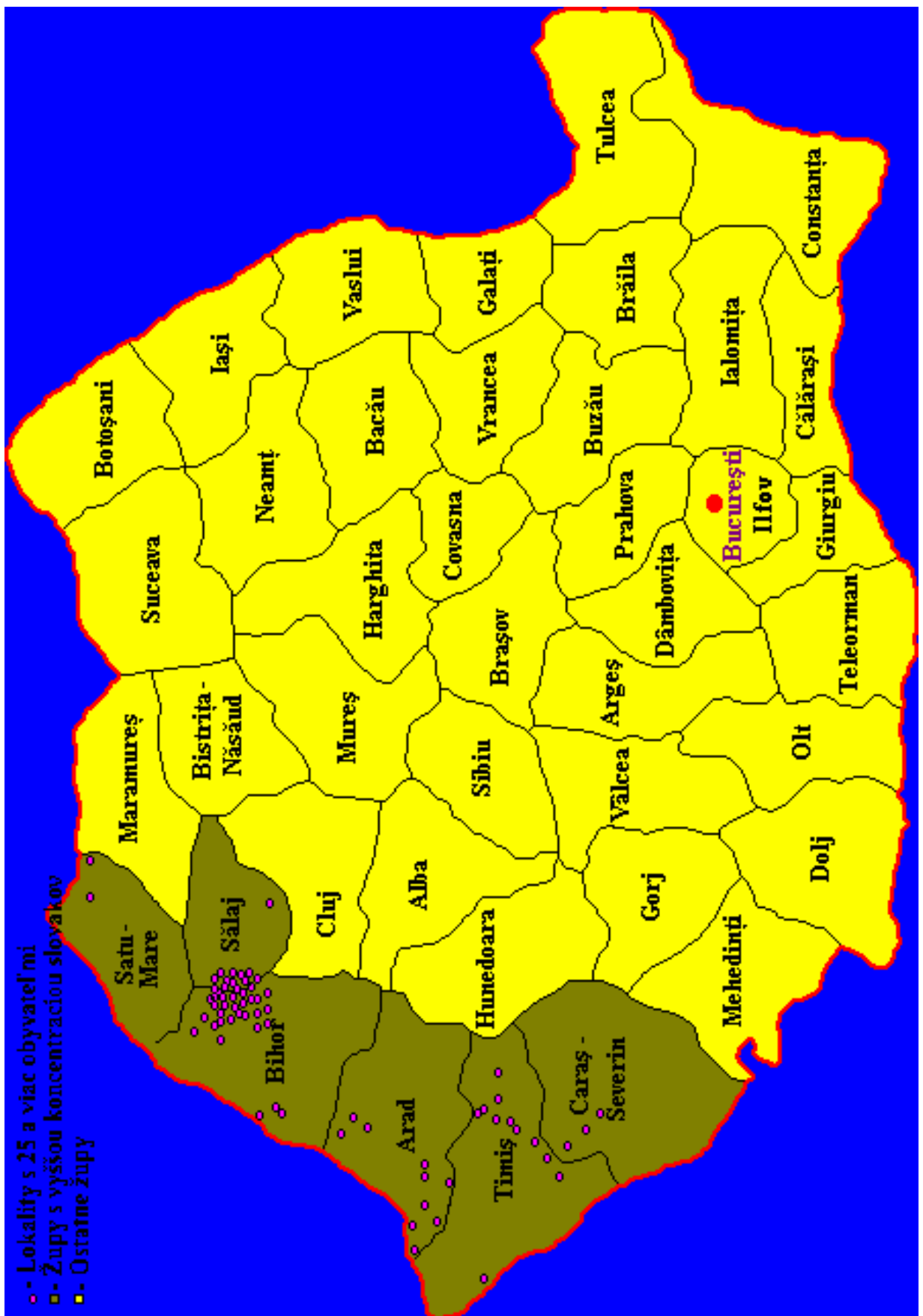
Uvedomujeme si, že práca poskytuje len stručný prehľad o jazykovej situácii Slovákov v Rumunsku. Táto téma si vyžaduje podrobný prieskum a hĺbkovú analýzu tohto nárečia.

Použitá literatúra

1. Benedek, G. 1983. *Slovenské nárečia v stolicich Bihor a Sălaj v Rumunsku*. Martin: Matica Slovenská, 1983. 216 s. ISBN 95-042-83.
2. Daniel, J. 2009. *Slovenská menšina v Rumunsku: diplomová práca*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 106 s.
3. Ďurica, M. 1995. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. 188 s. ISBN 80-08-01427-X.
4. Krajčovič, R. 1988. *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. 344 s. ISBN 067-481-88.
5. Kukučka, J. 2003. *Nadlak v procese slovenského osídľovania Dolnej zeme*. Nadlak - Bratislava: Ivan Krasko a ESA, 2003. 147 s. ISBN 973-8324-29-7, ISBN 80-85684-33-0.
6. Navrátil, L. 2003. *Neohybné slovné druhy*. Nitra: Enigma, 2003. 110 s. ISBN 80-85471-83-3.
7. Navratil, L. 2005. *Nominálne slovné druhy*. Nitra: Enigma, 2005. 146 s. ISBN 80-85471-94-9.
8. Pauliny, E. 1971. *Dejiny spisovnej slovenčiny I.: Od začiatku až po Ľudovíta Štúra*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1971. 135 s. ISBN 67-103-71.
9. Pisárčiková, M. – Michalus, Š. 1988. *Malý synonymický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. 256 s. ISBN 067-242-88.
10. Sarau, G. – Timar, V. a kol. 2006. *Panorama învătămantului pentru minoritățile naționale din România în perioada 2003-2006*. Bucuresti: C.N.I. Coresi, 2006. 188 s. ISBN 973-570-306-8.
11. Šafárik, P.J. 1963. *Dejiny slovenského jazyka a literatúry všetkých nárečí*. Bratislava: SAV, 1963. 606 s. ISBN 71-008-63.
12. Štolc, J. 1994. *Slovenská dialektológia*. Bratislava: SAV, 1994. 179 s. ISBN 80-224-0036-X.
13. Urban, R. 2005. *Česi a Slováci v Rumunsku*. Nadlak: Ivan Krasko, 2005. 168 s. ISBN 973-8324-74-2.
14. Přepis cestovatelského pořadu: Jak to vidí (Rumunsko) 2009 [online] Dostupne na <http://www.rozhlas.cz/jaktovidi/prepisy/_zprava/628534>. (30.06.2010)

15. <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/MSPolupraca/MZaD/Rumunsko_2007_R.pdf>(30.06.2010)
16. <<http://slovník.dovrecka.sk/narecov-slovník/stredne-slovensko/strana-1>>
(30.06.2010)

Príloha

Obr. 1. Orientační prehľad súčasného slovenského osídlenia Slovákov v Rumunsku.